Główni przedstawiciele filozofii dialogu

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Audiobook
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Levinas E., *O Bogu, który nawiedza myśl*.

Główni przedstawiciele filozofii dialogu

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Choć filozofia dialogu nie jest jednorodnym nurtem myślowym, a jej przedstawiciele są reprezentantami odmiennych tradycji i religii, wszystkich ich łączy jedno: zastąpienie poznawczej relacji podmiot–przedmiot, etyczną relacją Ja–Ty. W myśleniu abstrakcyjnym, któremu przyświeca idea całości, tkwi bowiem źródło zła. By temu złu się przeciwstawić, trzeba dostrzec innego. On wzywa do odpowiedzialności. On sprawia, że mogę stać się w pełni sobą.

Twoje cele

- Zapoznasz się z głównymi przedstawicielami filozofii dialogu.
- Powtórzysz najważniejsze informacje dotyczące filozofii dialogu.
- Przeanalizujesz podstawowe kategorie myślowe filozofii dialogu.
- Zastanowisz się nad znaczeniem filozofii dialogu w kontekście współczesnych myślicieli tego nurtu.

Przeczytaj

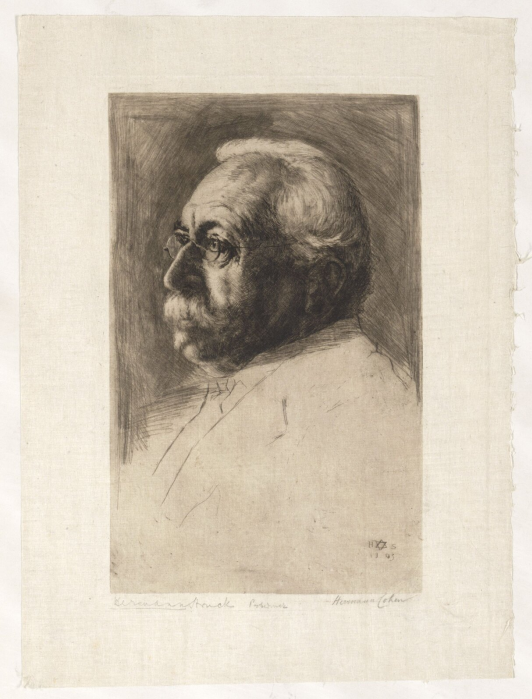

Hermann Cohen (1842–1918). Zaliczany także do kręgu neokantyzmu i wybitny przedstawiciel szkoły marburskiej urodził się w Coswig w ortodoksyjnej rodzinie żydowskiej. Nauki pobierał w seminarium rabinackim we Wrocławiu, potem na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Wrocławskiego, a następnie – uniwersytetu w Berlinie. W 1965 r. uzyskał doktorat w Halle, a w 1873 – habilitację w Marburgu, gdzie pracował do roku 1912. Za życia nie był zbyt szeroko znanym myślicielem – przyczyną tego była prawdopodobnie osobowość Cohena oraz suchy i abstrakcyjny styl jego filozoficznych analiz. Mimo to jego seminaria cieszyły się dużym powodzeniem.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Jednym z najważniejszych pojęć Cohena w jego filozofii dialogu jest korelacja, której przejawem jest dialogiczna relacja Ja i Ty. Dla Cohena dopiero dzięki Ty jest możliwe odkrycie Ja. Spotkanie to dokonuje się na płaszczyźnie etycznej: „Jeśli jednak teraz przez cierpienie i współcierpienie zostaje odkryte Ty w człowieku, to także Ja może ponownie wystąpić, wyzwolone z cienia egoizmu". Korelacja, o której mówi Cohen, jest jednak czymś innym niż kategoria tożsamości lub podobieństwa. Tutaj jest ona relacją jedności i wielości, separacji i unifikacji. Związek Ja i Ty jest więc ze swej natury dialektyczny: znajduje się pomiędzy ich jednością a wzajemną nieredukowalnością.

Filozofia dialogu rozważana jest w horyzoncie religijnym: dla Cohena byt człowieka może zostać ugruntowany tylko w Bogu. Objawienie nie jest zaś sprzeczne z prawami rozumu, przeciwnie – rozum jest konstytuowany właśnie poprzez objawienie.
Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Ferdinand Ebner (1882–1931) był nauczycielem w szkole podstawowej na austriackiej prowincji. Nie odebrał wykształcenia filozoficznego, był samoukiem. Choć urodzony w rodzinie katolickiej i całe życie praktykujący, w roku 1916 przeżył radykalne nawrócenie. Religijność ta miała znaczący wpływ na jego filozofię. Całe życie zmagał się z chorobą i depresją: dzieciństwo wspominał jako okres lęku przed ojcem – surowym i obcym, a w roku 1923 przeżył poważny kryzys, naznaczony podwójną próbą samobójczą.

Ebner nie uważał się za filozofa i nie chciał nim być, ponieważ filozofia była dla niego tożsama z systemem idealistycznym, w obrębie którego nie ma miejsca na zajmowanie się człowiekiem jako istotą duchową. Idealizm oznaczał dla niego zamknięcie różnorodności zjawisk w jednej unifikującej formule, w jednej idei. Dzieje się tak, gdyż życie człowieka jest według Ebnera rozdarte, pełne rozdźwięków i duchowej nędzy – by zatem z tym wszystkim sobie poradzić, czuć się bezpiecznie i znaleźć na wszystko odpowiedź, człowiek wymyśla sobie „sen ducha", tj. unifikujące idee. Wysiłki idealizmu są jednak fałszywe i nieskuteczne. Rozwiązaniem jest duchowość. Tadeusz Gadacz wyjaśnia to w sposób następujący: „Idealizmowi przeciwstawiał Ebner duchowy charakter ludzkiej egzystencji. A duchowość określona jest przez relację do czegoś duchowego poza nią samą. To, co duchowe w człowieku, nazwał Ja, a to, co duchowe poza nim – Ty. Nie ma żadnego absolutnego Ja. Istnieje ono tylko w relacji do Ty". Nie istnieje więc Ja jako relacja do siebie samego – Ja jest możliwe dzięki Ty, tak samo jak Ty istnieje tylko dzięki Ja. To zaś, co czyni ich bycie oraz relacje możliwymi, to słowo, mowa.

Czym jest mowa? Ebner określa ją jako rzeczywistość „pneumatologiczną". Jest ona nie sprawą filozofii, psychologii czy nauki – mowa pochodzi bowiem od Boga. „Tą podstawą jest Bóg i On jest też prawdziwym Ty prawdziwego Ja w człowieku". Jako taki nie jest więc ukryty w rozumie, lecz znajduje się w relacjach osobowych. Bóg jest blisko: znajduje się w każdym człowieku, zwłaszcza tym, który potrzebuje miłości. Relacja z Bogiem prowadzi bezpośrednio do Innego; On jest „między".

Franz Rosenzweig (1886–1929). Urodził się w Kassel w Niemczech w rodzinie żydowskiej. Nie była to jednak rodzina religijna: zasymilowana mocno z kulturą niemiecką, praktyki religijne traktowała powierzchownie. W 1905 r. Rosenzweig rozpoczyna studia medyczne, po dwóch latach przenosi się na filozofię, a w 1912 r. broni doktorat z Hegla.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Po obronie doktoratu coraz mocniej zaczęły dochodzić do głosu duchowe rozterki Rosenzweiga wyrażające się z jednej strony w filozoficznym konflikcie obiektywizmu i subiektywizmu, z drugiej – dostrzeganiu roli religii oraz kategorii Objawienia jako równouprawnionego sposobu myślenia. Wielkie znaczenie miały tu rozmowy z Eugenem Rosenstockiem-Huessy oraz Rudolfem Ehrenbergiem. Duchowa przemiana prowadzi filozofa do pragnienia chrztu, ostatecznie jednak postanawia powrócić do swoich korzeni – zwraca się w stronę judaizmu. Chrześcijaństwo jednak pozostało dla niego ważnym punktem odniesienia. W latach 1913–1915 słuchał w Berlinie wykładów Hermanna Cohena. W 1916 r. uczestniczył w walkach na froncie bałkańskim jako artylerzysta, co było dla niego jednym z najmocniejszych doświadczeń życiowych. Owocem tych głębokich doświadczeń stanie się jego dzieło – *Gwiazda zbawienia* ukończona w 1919 r W tym samym czasie rozpoczyna się ciężka choroba Rosenzweiga, stwardnienie zanikowe boczne. Mimo postępującego paraliżu tłumaczy poezję Jehudy Halewiego, a wraz z Martinem Buberem – Biblię. Śmierć w roku 1929 nie pozwoliła mu dokończyć tego przedsięwzięcia.

Wydarzeniem dialogicznym w ścisłym sensie jest dla Rosenzweiga Objawienie, w którym Bóg w takiej samej mierze ukazuje się, jak i ukrywa, w którym nie przekazuje wiedzy o Sobie, lecz pozwala doświadczyć miłości. Formą objawienia jest mowa, a mowa jest rozmową. W tej rozmowie staję się sobą: dopóki nie pada odpowiedź na wzywające słowo Ty – dopóty Ja nie istnieje.
Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Punktem wyjścia filozofii Rosenzweiga jest dekonstrukcja zachodniej metafizyki, której podstawową kategorią jest „całość". Poznać w tym ujęciu to znaczy podnieść do jasności myślenia, a jasne jest to, co jest Jednym. Potrzeba wyjaśnienia prowadzi Wszystko do Jednego. Takie myślenie jest jednak redukcjonistyczne. Człowieka nie da się zredukować do czegokolwiek innego, co dla Rosenzweiga doskonale jest widoczne w doświadczeniu śmierci – ona niszczy wszelkie totalizujące pojęcia, gdyż w tych pojęciach nie da się jej zamknąć. Podobnie nie da się zamknąć w pojęciach Boga, który jest transcendentny wobec przyrody, oraz świata, który jest transcendentny wobec logiki. Nie istnieje więc jeden byt metafizyki, ale trzy zasadnicze byty, które nie mieszczą się w żadnym systemie – mogą być natomiast doświadczone. Rosenzweig używa tu słowa „pogaństwo" – nie jest ono bezreligijnością, lecz separacją, tj. warunkiem ontologicznej tożsamości. Tylko bowiem to, co oddzielne i indywidualne, może wejść z sobą w dialog. Istotę tego dialogu zawiera spójnik „i" – w takiej samej bowiem mierze łączy, jak i rozdziela.

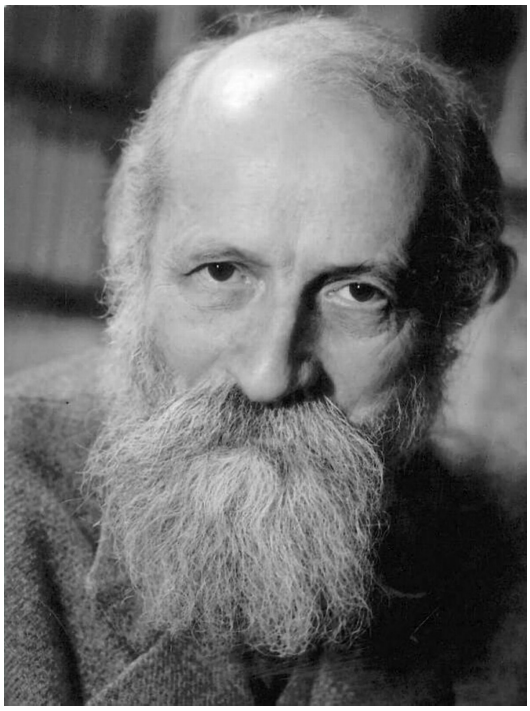

Martin Buber (1878–1965). Urodził się w Wiedniu w rodzinie galicyjskich Żydów. W latach 1881–1897 mieszkał we Lwowie, wychowywany przez swojego dziadka (rodzice rozwiedli się, gdy Buber miał 3 lata). Ukończył polskie gimnazjum i z tego względu pierwsze artykuły pisał w języku polskim. W latach 1896–1901 studiował filozofię na uniwersytetach w Wiedniu, Lipsku, Zurychu i Berlinie, gdzie jego nauczycielami byli m.in. Wilhelm Dilthey i Georg Simmel. W czasie studiów zetknął się z ruchem syjonistycznym oraz myślą chasydzką, której poświęcił wiele książek. W 1923 r. zostaje profesorem we Frankfurcie nad Menem i publikuje swoją najważniejszą książkę filozoficzną *Ja i Ty*. Po dojściu Hitlera do władzy opuszcza uniwersytet, a w roku 1938 przenosi się do Jerozolimy.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Rzeczywistość odsłania się według Bubera w dwojaki sposób, w zależności od postawy, jaką przyjmujemy wobec tej rzeczywistości. Postawa Ja–To to postawa doświadczenia (doświadczamy rzeczy); postawa Ja-Ty to podstawa relacji i spotkania (w relację wchodzimy z osobami). Relacja możliwa jest jednak w trzech sferach: przyrody, ludzi i istot duchowych. Gdy bowiem Ja mówi Ty do drzew i zwierząt, do innego człowieka lub do artystycznych idei, to mówi tak, ponieważ w każdym Ty zawarte jest wieczne Ty, tzn. Bóg. Ty jest właściwym imieniem Boga.

Nie można być osobą bez innej osoby. Ja staje się sobą dopiero w relacji do Ty. To spotkanie jest jednak czymś, czego nie można tak po prostu chcieć – ono jest darem. Ja może jedynie spełnić warunki spotkania. Buber pisze o nich w sposób następujący: „Relacja z Ty jest bezpośrednia. Między Ja i Ty nie ma żadnej pojęciowości, żadnej wiedzy, żadnej fantazji, a sama pamięć zmienia się, kiedy przechodzi od szczegółu do całości. Między Ja i Ty nie ma celu, nie ma pożądania ani antycypacji, a sama tęsknota zmienia się, gdy przechodzi od marzenia do zjawiska. Każdy środek jest przeszkodą. Tylko tam, gdzie rozpadły się wszelkie środki, dokonuje się spotkanie". W spotkaniu najważniejsze jest to, co między. Tym, co między Ja i Ty, jest przede wszystkim miłość. Spotkanie u Bubera ma charakter symetryczny, relacja jest wzajemna. Ideałem relacji jest wspólnota jako środek pomiędzy skrajnościami: indywidualizmem a zbiorowością.

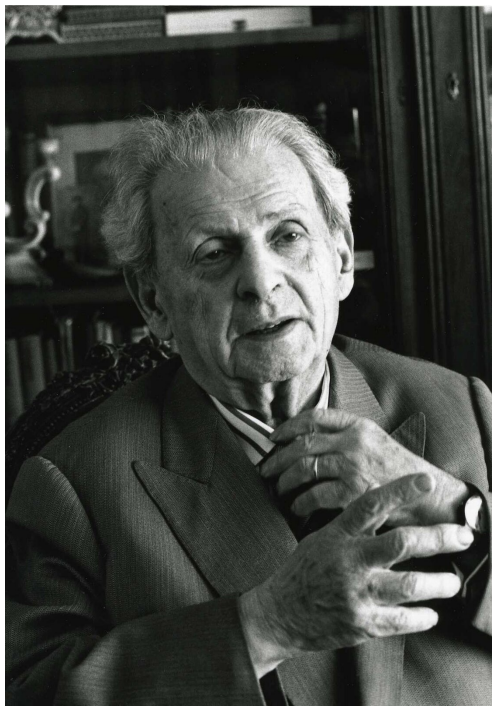

Emmanuel Lévinas (1906–1995). Urodził się w Kownie, w rodzinie żydowskiej. Mieszkał też przez jakiś czas w Charkowie. Pierwsze lata życia i edukacji wypełniły mu nauka hebrajskiego i studia biblijne. W roku 1923 wyjeżdża na studia filozoficzne do Strasburga, w latach 1928–1929 uczestniczy we Fryburgu w seminariach Husserla i Heideggera. Zamieszkuje ostatecznie w Paryżu i bierze udział w filozoficznych spotkaniach u Gabriela Marcela. W 1939 r. zostaje zmobilizowany i szybko trafia do obozu jenieckiego. Tam dowiaduje się, że większość jego rodziny na Litwie została wymordowana. Po wojnie rozpoczyna studia Talmudu. W roku 1961 ukazuje się jego dzieło *Całość i nieskończoność*. W tym samym roku zostaje mianowany profesorem w Poitiers, w roku 1967 w Nanterre, a 1973 r. – na Sorbonie. W roku 1974 wychodzi *Inaczej niż być lub ponad istotą*.
Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Lévinas występuje przeciwko europejskiej tradycji filozoficznej, dla której liczy się przede wszystkim idea całości – całość nie pozostawia bowiem miejsca na to, co jednostkowe. Od ontologii chce więc przejść do metafizyki jako etyki, od relacji poznawczej podmiot-przedmiot do spotkania Ja-Ty. Główną kategoria staje się tutaj inny, który poprzez epifanię twarzy wzywa mnie do odpowiedzialności. Gdy Ja jest w separacji – gdy więc nie utożsamia się z Tym-Samym i dzięki temu jest w stanie dostrzec różnorodną wielość świata oraz innego – możliwa staje się odpowiedź, a poprzez nią – konstytuowanie Ja. Spotkanie Ja-Ty nie jest (jak u Bubera) wydarzeniem symetrycznym, w którym dialog prowadzony jest przez dwóch równorzędnych partnerów. U Lévinasa Inny jest mistrzem i nauczycielem, który poprzez etyczne wezwanie, pozwala mi wyjść z kręgu własnego bycia.

W późniejszym okresie Lévinas radykalizuje swoje rozumienie filozofii. Chodzi teraz już nie o to, by być inaczej, lecz w ogóle inaczej niż być. Inny daje się słyszeć jako głos wewnętrznego niepokoju, który jest pierwotny wobec mojego Ja. Głos podkreśla bierność – Lévinas mówi więc nie Ja, lecz mnie. Idea odpowiedzialności (podobnie jak w filozofii Dietricha Bonhoeffera) osiąga zaś swą pełnię w substytucji, kiedy „zastępuję Innego". To zastępowanie Innego oznacza, że jednostka ludzka jest jednostką tylko dzięki Innemu.

Spotkanie Ja-Ty sprawia, że Ja jest obecne w Ty i na odwrót, a więc w pewnej mierze zastępują się.

Bonhoeffer twierdził: „Moje Ja jako postać Ty może być doznane tylko przez inne Ja, moje Ja jako postać Ja tylko przeze mnie; a więc postać Ja innego nie jest bezpośrednio współobecna w doświadczeniu Ty. To jednak oznacza, że Ja może być wskazane jako granica przez Ty, które samo jeszcze nie stało się Ja w sensie relacji Ja–Ty. W ten sposób postać Ty może być definiowana jako Inny, ustanawiający mnie w etycznej decyzji. Dzięki tej relacji Ja-Ty zostaje przekroczona teoretyczno-poznawcza relacja podmiotowo–przedmiotowa. Zostaje również usunięte pojecie Ty jako innego Ja". Każde ludzkie Ty jest odbiciem Ty boskiego. Bóg nie jest jednak poznawany bezpośrednio – On się tylko „odsłania" w spotkaniu ludzkiego Ty. Tu także nie mamy do czynienia z relacją poznawczą, lecz etyczną: wobec roszczenia powstaje odpowiedzialność.

Dietrich Bonhoeffer (1906–1945). Urodził się we Wrocławiu, w rodzinie luterańskiej. Studiował teologię w Tybindze i Berlinie. W roku 1927 uzyskał doktorat, a 1930 – habilitację. W roku 1930 studiuje w Nowym Jorku. W 1931 obejmuje katedrę teologii systematycznej na uniwersytecie w Berlinie oraz zostaje duszpasterzem młodzieży. Protestuje przeciwko wprowadzeniu przez kościół ewangelicki Rzeszy „paragrafu aryjskiego" do kościelnej konstytucji – współorganizuje Kościół Wyznający. W latach 1933–1935 pracuje jako pastor w Londynie. Przeciwstawia się ideologii nazistowskiej, władze niemieckie uznają go za „pacyfistę i wroga państwa". W 1936 r. zostaje usunięty z uniwersytetu. W roku 1938 nawiązuje kontakt z oficerami Abwehry planującymi zamach na Hitlera. W 1943 zostaje aresztowany przez gestapo, a w 1945 wysłany do obozu koncentracyjnego, gdzie zostaje stracony.
Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

W tym duchu przeprowadza Bonhoeffer krytykę religii. Obraz wszechmocnego Boga jest dla niego wynikiem ludzkich pragnień i wytworem wyobraźni. Gdy bowiem człowiek nie radzi sobie z własną egzystencją, potrzebuje idei Absolutu, która będzie legimityzowała rzeczywistość. Człowiek jednak dojrzewa, staje się coraz bardziej dojrzały

i wyemancypowany – nie potrzebuje Boga, by uporać się z własnym życiem. Nie chodzi tu jednak o żaden ateizm.

Bonhoeffer porzuca Boga metafizyki, by spotkać Boga, który istnieje pośród świata. „Nasz stosunek do Boga nie jest »religijnym« stosunkiem do pojęciowo wyższej, silniejszej, lepszej istoty – to nie jest właściwa transcendencja – lecz nasz stosunek do Boga jest nowym życiem w »byciu-dla-innych«, udziałem w bycie Chrystusa.” Być wobec Boga przyjmuje charakter etycznej odpowiedzialności, której istotą jest substytucja.

Słowniczek

korelacja

(łac. *correlatio* – współzależny) u Hermanna Cohena dialektyczna relacja Ja i Ty; korelacja pokazuje, że relacja Ja i Ty jest pomiędzy ich jednością a wzajemną nieredukowalnością

separacja

(łac. *separatio* – oddzielenie) u Lévinasa pierwotny sposób bycia człowieka; oddzielenie od całości i totalności, dzięki czemu możliwe staje się dostrzeżenie różnorodności i wielości, spotkanie innego oraz odpowiedź na etyczne wezwanie

substytucja

(łac. *substitutus* – podstawiony) zastąpienie czegoś czymś innym i podobnym; u Lévinasa i Bonhoeffera „zastąpienie innego”, pełnia ludzkiej odpowiedzialności

Audiobook

Audiobook można wysłuchać pod adresem: https://zpe.gov.pl/b/PPX0oeQlu

Wojciech Zalewski

Czy filozofia dialogu jest filozofią nadziei? (fragment)

Martin Buber [...] twierdzi, że człowiek w ogóle nie może istnieć poza relacją. Jest to bądź relacja dialogiczna, w której Ja odnosi się do Ty, bądź relacja do świata przedmiotów, który w odróżnieniu od Ty zostaje określony przez Bubera mianem To (Es). Lecz dla Bubera Ty nie ogranicza się do rzeczywistości osobowej, bowiem w relację dialogiczną można wejść także ze światem przyrody. W *Ja i Ty* czytamy m.in. opis dialogicznego odniesienia do drzewa. Nastawienie dialogiczne od przedmiotowego nie różni zatem jakość korelatu tego odniesienia, ale nastawienie po stronie podmiotu, Ja.

Istotne jest to, co zachodzi m i ę d z y Ja a Ty (bądź To). Czynnikiem decydującym jest tutaj miłość lub jej brak. Tylko w miłosnym odniesieniu można bowiem powiedzieć Ty. Co więcej, miłosne, dialogiczne odniesienie do Ty, z konieczności odsyła do absolutu. Jak pisze Buber: „[...] przez wszystko, co się nam uobecnia, sięgamy spojrzeniem skraju wiecznego Ty, czujemy jego powiew; w każdym Ty zagadujemy Ty wieczne, w każdej sferze w odpowiedni dla niej sposób". To zaś rodzi poważne konsekwencje. Bóg, wkraczając między Ja a Ty – obojętne czy jest to Ty drugiego człowieka, zwierzęcia czy czegokolwiek innego, w jakimś sensie zagarnia całość spojrzenia po stronie Ja. Innymi słowy, Ty wieczne, prześwitując w każdym konkretnym, „ziemskim" Ty, sprawia w końcu, że owo Ty – już nie pierwszoplanowe – schodzi na dalszy plan, stając się To.

[...]

Jedynie Ty absolutne nie może zostać nigdy sprowadzone do rzędu przedmiotu, jako że pozostając transcendentnym, uobecnia się w każdym Ty konkretnym. Zatem, intencją dialogu rozumianego jako bezpośrednia, niepodzielna relacja Ja do Ty, jej ostatecznym celem i kresem jest odnalezienie Boga.

Myślicielem odosobnionym, a jednak powszechnie zaliczanym w poczet myślicieli dialogicznych jest Emmanuel Lévinas. [...] Lévinas, w odróżnieniu od pozostałych dialogików, nie uznaje symetryczności relacji Ja do Ty. Przeciwnie, według filozofa, Toż-Samy [W terminologii Lévinasa Toż-Samy (lub w innych tłumaczeniach Ten Sam)

oznacza podmiot.], Ja jest od samego początku kwestionowane przez drugiego, który nie jest Ty bezpośredniej, „ciepłej" relacji, lecz kimś, kto wzywa do radykalnej, nieznoszącej sprzeciwu odpowiedzialności. Odpowiedzialności, która jest tak radykalna, że poprzedza samą relację do Innego, samą możliwość odniesienia się do niego. Inaczej mówiąc, człowiek, Ja, jest odpowiedzialny za drugiego „aż po śmierć", niezależnie od tego, czy ów drugi jest dobry czy zły, bliski czy daleki, znany czy nieznany.

Inny jest bowiem niewyraźnym ś l a d e m Nieskończoności. Ów ślad daje o sobie znać w jego twarzy. Twarzy, której – paradoksalnie – nie można ujrzeć ani dotknąć, gdyż jest ona tym, co melduje porządek całkowicie odmienny od tego, który można objąć na sposób racjonalny. Precyzując, twarz jest tym, co mówi, nakazuje, dlatego jej przesłanie daje się streścić w prostocie przykazania: „Nie zabijaj!", które ustanawiając granicę interwencji w życie Innego, stając na straży jego absolutnej, osobowej odrębności, jednocześnie wzywa pierwszoosobowy podmiot, jakiegoś „mnie" do radykalnej, bezinteresownej dobroci. Dobroci zaświadczającej o Nieskończoności, radykalnej transcendencji.

Wojciech Zalewski, *Czy filozofia dialogu jest filozofią nadziei?*, „Edukacja Etyczna" 15/2018.

Polecenie 1

Odpowiedz, jaka może być relacja Ja do Ty według różnych przedstawicieli filozofii dialogu.

Polecenie 2

Spróbuj odpowiedzieć na pytanie będące tytułem tekstu Wojciecha Zalewskiego.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz w pary pojęcia i ich definicje.

wspólnota	u Cohena dialektyczna relacja Ja i Ty pomiędzy ich jednością a wzajemną nieredukowalnością
substytucja	ideał relacji u Bubera, pomiędzy indywidualizmem a zbiorowością
epifania twarzy	„bycie u siebie” i oddzielenie się od Tego-Samego, warunek spotkania
separacja	pełnia idei odpowiedzialności „zastąpienie innego”
korelacja	u Lévinasa wydarzenie spotkania, w którym inny wzywa mnie do odpowiedzialności

Ćwiczenie 2

Zaznacz określenia, które nie pasują do filozofii dialogu.

- [ ] poznanie
- [ ] separacja
- [ ] objawienie
- [ ] koherencja
- [ ] substancja
- [ ] relacja
- [ ] korelacja
- [ ] substytucja
- [ ] spotkanie
- [ ] wydarzenie

Ćwiczenie 3

Podstawową relacją w filozofii dialogu jest...

- ( ) relacja podmiot–przedmiot.
- ( ) relacja Ja–świat.
- ( ) relacja Ja–Ty.

Ćwiczenie 4

Filozofia dialogu chce być sprzeciwem wobec...

- ◯ kategorii podmiotu.
- ◯ filozofii ateistycznej.
- ◯ idei całości i totalności.

Ćwiczenie 5

Podstawową ideą dialogiczną Hermanna Cohena jest...

- ◯ dekonstrukcja.
- ◯ korelacja.
- ◯ substytucja.

Ćwiczenie 6

Wskaż różnicę w rozumieniu relacji Ja–Ty u Bubera i Lévinasa.

Ćwiczenie 7

Jak zmienia się sposób rozumienia Innego u Lévinasa?

Ćwiczenie 8

W jaki sposób Dietrich Bonhoeffer poddał krytyce religię?

Ćwiczenie 9

Jakie są warunki spotkania według Martina Bubera?

Ćwiczenie 10

Na czym polega przeprowadzona przez dialogików krytyka europejskiej metafizyki?

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski
Przedmiot: Filozofia

Temat: Główni przedstawiciele filozofii dialogu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

12. Egzystencjalizm. Uczeń:

4) charakteryzuje jeden z następujących kierunków filozofii XX wieku: filozofia życia, hermeneutyka, personalizm, filozofia dialogu;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- zapozna się z głównymi przedstawicielami filozofii dialogu;
- powtórzy najważniejsze informacje dotyczące filozofii dialogu;
- przeanalizuje podstawowe kategorie myślowe filozofii dialogu;
- zastanowi się nad znaczeniem filozofii dialogu w kontekście współczesnych myślicieli tego nurtu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;

- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- mapa myśli;
- audiobook.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć**. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Główni przedstawiciele filozofii dialogu". Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczenia nr 2 z sekcji „Sprawdź się" na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj".

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie", omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji, zwracając uwagę na to, kto wykonał zadane ćwiczenie. Wybrany uczeń uzasadnia swoje rozwiązanie.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem**. Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj". Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki. Nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną porządkującą ten etap pracy.

2. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: *filozofowie dialogu*. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisane pojęcie. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy treść ćwiczeń nr 1, 3–7 z sekcji „Sprawdź się". Uczniowie wykonują je w parach, a następnie porównują swoje rozwiązanie z innym zespołem, omawiając możliwe rozwiązania.
4. Nauczyciel wyświetla uczestnikom zajęć ćwiczenie nr 10. Uczniowie tym razem pracują w grupach. Ustalają wspólne stanowisko i wskazują wybraną odpowiedź, używając telefonów lub komputerów. Nauczyciel kontroluje wyniki pracy uczniów i prosi wybrane osoby o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie zapoznają się z nagraniem zamieszczonym w zakładce „Audiobook". Następnie wspólnie wykonują polecenie nr 2: *Spróbuj odpowiedzieć na pytanie będące tytułem tekstu Wojciecha Zalewskiego*
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 8 i 9 zawarte w sekcji „Sprawdź się". Następnie przygotowują plakat przedstawiający założenia przedstawicieli filozofii dialogu.

Materiały pomocnicze:

- Gadacz T., *Historia filozofii XX wieku*, Kraków 2009.
- Filek J., *Czy filozofia dialogu jest filozofią dialogu?*, [w:] tegoż, *Życie, etyka, inni. Scherza i eseje filozoficzne*, Kraków 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook" do podsumowania lekcji.